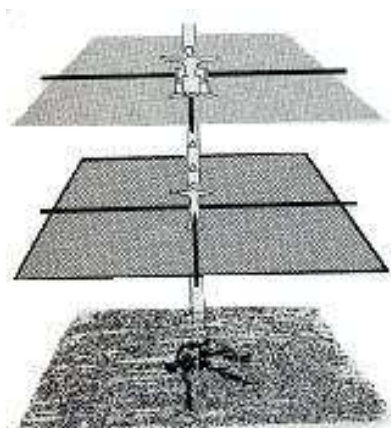

LA COSMOLOGIA DELS ANTICS

L'espai a les civilitzacions primitives (Egipte, Mesopotàmia, Canaan) fins a l'Edat Mitjana era concebut dins un triple àmbit. El món terrestre, el celeste i el 'sheol'.

El pas del món terrestre al celeste (àmbit de Déu) es fa a partir de la verticalitat: arbre, muntanya, temple, poble. El quadrat de la terra conté les portes dels quatre vents i del mig sorgeixen els quatre rius en forma de creu. S'accedeix a la cúpula central a través del sol, la lluna i els estels, que són els qui marquen les estacions, els mesos (*mesològic*) i els anys (*zodíac*). La diferència però consisteix en què mentre Egipte, Mesopotàmia i Canaan presenten la creació com una lluita entre el bé (les divinitats bones) i el mal (les divinitats dolentes) i, per tant, celebren el temps cíclic adorant als ídols, l'expressió bíblica, lluny de caure en la idolatria, reconeix un únic Déu, que, a més, intervé en la història del homes. Els esdeveniments (sortida d'Egipte, pas del Mar, Pasqua, Pentecosta...) són el motiu de la celebració.

Déu és bo, i veu bo tot el que ell ha creat; sempre fa el que diu. Crea a través de la seva Paraula. La desobediència però, trenca aquesta harmonia i comunicació entre Déu i els homes i fa impossible l'accés a la divinitat. Ve la nostàlgia del paradís perdut. Llavors és important el camí que pot permetre aquest retrobament: el centre, el nus original, immaterial, però que sovint es representa amb una pedra, l'*omphalos* grec, la roca, l'altar, la casa de Déu.

A partir d'aquesta cosmologia, allò de dalt significa, l'esperit, el cel, la divinitat. Allò que prové de baix, és carnal i demoníac, l'infern.

La dreta (*dextera*) és per on s'aixeca l'astre del dia, el sol, la salvació, la santedat, el costat de Crist a la creu, o el riu del temple (Ez 47). Crist- jutge, amb la mà dreta, situa els beneïts del Pare. En canvi l'esquerre (*sinistra*) és la direcció de les ombres, de la mort, del pecat. Allà on van els condemnats.

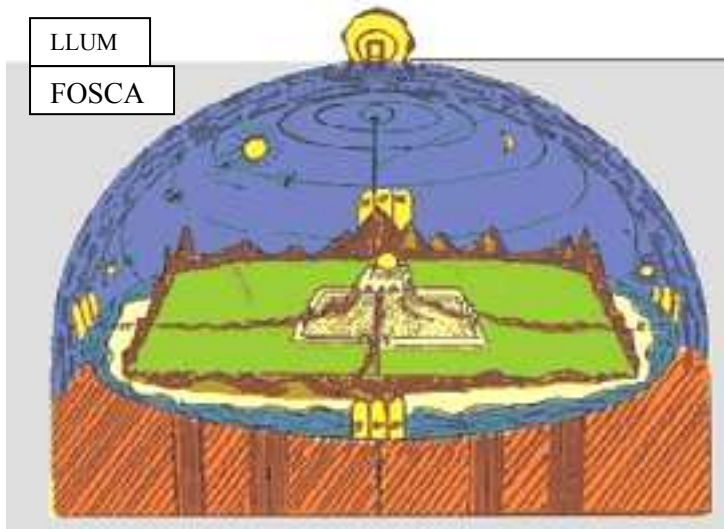
El centre immaterial és el lloc de comunicació amb la divinitat i cada poble i religió n'ha seleccionat un signe diferent: pedra, altar, temple, casa, poble, ciutat, muntanya. És el lloc de trobament del cel i la terra, l'àmbit de Déu, transcendent amb l'àmbit de l'home, immanent.

El CEL és doncs en llenguatge bíblic, l'àmbit de Déu, però fàcilment es representa equívocament com un lloc. El cel pertany a la divinitat. (1Re 8,27; Sl 194). Com diem en el Parenostre: *Pare nostre que esteu en el cel...* O quan Mt parla del Regne de Déu com el Regne del cel... El Paradís serà l'àmbit on l'home es comunica amb Déu, és com un oasi dins el desert. L'Apocalipsi ens proposarà la imatge de la Jerusalem celestial.

La lluminària celeste (sol, lluna, els estels) també representen divinitats pels antics.

El SOL a Egipte representava la divinitat: *Aton, Horus, Amon-Re, Osiris. Helios*, pels grecs, era la representació de Déu amb el seu carro de foc, o d'or. *Apollon, ...Mitra* és l'astre triomfant que anuncia l'allargament dels dies. Pel cristià Crist és *sol salutis* (salvació), *sol invictus*

Shamaïm, el CEL, l'àmbit de Déu.
El firmament s'anomena Rakia (cel),
lloc on hi ha el sol, la lluna i les estrelles.

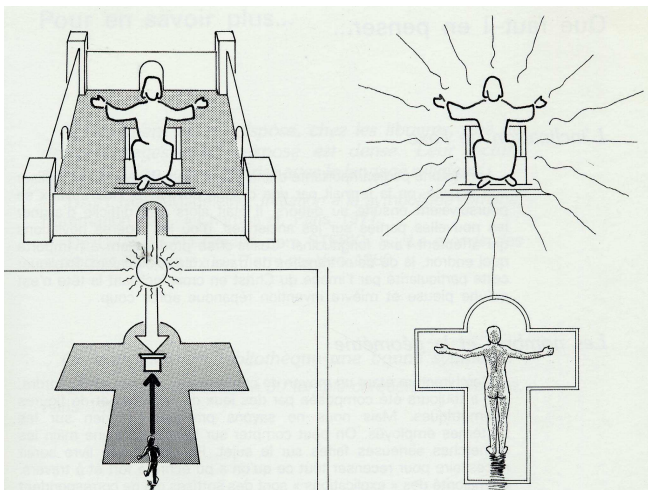
(invencible), *sol justitiae* (de justícia) (Jn 8,12). L'arc de St Martí, l'arc iris, expressa l'aliança en Déu i la humanitat. Un cop s'ha restablert la tranquil·litat i la pau, s'ha restablert 'equilibri de la imatgeria celeste.

També la LLUNA és una deessa com *Selena, Artéis, Diana...* La lluna regne per damunt les setmanes i les estacions. Així com el sol està lligat al foc, la lluna està vinculada a l'aigua; regeix el cicle de les pluges i la vegetació. A vegades pot ser signe de mort, així com el sol ho és de vida, però no d'una mort definitiva, sinó passatgera, al final de la nit sorgeix un nou dia, és el signe del nou renaixement.

Els ESTELS són els missatgers de la voluntat de Déu (Ell és inamovible). Mateu emprarà aquesta simbologia en el seu evangeli (Mt 2). Maria serà l'estel del matí (*stellae matutinae*) o l'estrella del mar (*stella maris*).

Cal però diferenciar l'INFERN dels inferns. Dins la mitologia, els inferns evoquen el domini de l'*Hades o Sheol* (Gn 37,35). Són les forces hostils, l'imperi del dimoni i del gran drac (Jb 7,12). Orfeu baixa als inferns per treure Eurídice. Però amb la baixada de Jesús, els inferns ja no seran més l'estada dels morts, Ell trenca les portes per alliberar a tots els justos. En canvi l'infern en singular designa el regne de Satanàs, la '*gehenna*'. (Mt 5,29). Al segle IX, l'infern és com la rèplica del cel (com després recollirà Dant). L'infern és l'àmbit del pecador que refusa la salvació.

El PURGATORI és l'àmbit on els difunts purifiquen les seves culpes per accedir al lloc dels benaurats. En canvi el LLIMB és una categoria medieval, avui oblidada i superada, que representava el lloc on anaven els qui no havien rebut el baptisme (sobretot els infants) i el situaven al costat del cel. La representació dels llocs simbòlics del mal a la Bíblia venen representats per ciutats com Sodoma i Gomorra (Gn 19,24-26) o Babilònia (per la seva idolatria i per endur-se captius els israelites -any 598 aC-). Cal fer notar però que les coves, les cavernes, les grutes, els nínxols, els absis i les criptes no són demoníacs, ans al contrari són, a la Bíblia, el lloc de la manifestació de la revelació de Déu (recordem la cova de Nadal).

D'altra banda el QUADRAT terrestre el defineixen els quatre cantons, els punts cardinals i està marcat pels quatre rius en forma de creu. Significa la perfecció o la totalitat terrestre, tal com ho representen els quatre evangelis, els quatre elements del cosmos, les quatre virtuts cardinals, els quatre rius del Paradís, les quatre edats del món, o de l'home. El pas del quadrat (immanència) al cercle (transcendència) es suggereix per l'OCTÒGON. És el pas de la terra al cel. Molts baptisteris i campanars tenen vuit costats, recordant l'*ogdóade* de la salvació.

El LLIBRE obert, és el que dóna el sentit de la vida. Aquesta queda situada entre el principi, el gènesi (*alfa*) i la fi, l'Apocalipsi (*omega*). En el llibre queda emmarcada la missió que Crist dóna als apòstols. Amb Crist queda inaugurat el cel nou i la terra nova. A través de la seva mort-resurrecció s'ha fet possible el símbol-sagrament, la trobada de Déu en l'home, del cel en la terra. L'home esdevé imatge de Déu. Ja no hi ha temple com a lloc sagrat. La creació tota ella és sagrada. La Paraula feta carn fa possible que el temps i l'espai siguin àmbit de revelació de la divinitat. Cos i esperit, quadrat i cercle, terra i cel, profà i sagrat es troben indissolublement units com ho expressa la creu còsmica irlandesa de Moone.

L'EIX VERTICAL és el camí que ens permet arribar a les altures, a l'Altíssim, és el camí de comunicació del món terrestre amb el celestial. La representació més comuna és l'arbre, la torre, la columna, l'escala, la muntanya, la roca, el temple. Aquest, està orientat vers l'orient, lloc d'on surt el dia i la vida, en canvi a occident és el lloc de la foscor i de la mort. Allà es fa el judici. Els braços estesos de la creu designen el Nord i el Sud, les tenebres i la llum, el fred i la calor. La CREU és l'eix del món i de la història. Punt de trobada entre Déu i els homes.

La MUNTANYA dona suport a la volta celeste i està en el centre. Les més conegudes a la Bíblia són el Sinaí (Ex 3), el Carmel (1 Re 18,20), l'Horeb (1 Re 19,9), Jerusalem (Sl 4; 8; 84: 122), el Tabor (Mt 17,1) i el Gòlgota (Mt 27,33).

La TORRE DE BABEL (dispersió de llengües) és semblant als zigurats babilònics. (Gn 11). És el pol oposat a l'Esperit de Pentecosta (que restableix la unió dels pobles).

L'ARBRE és el símbol còsmic per excel·lència. Les arrels pertanyen als abismes. El tronc al món terrestre i les fulles i fruits al celeste. Les columnes del temple s'assemblen als grans arbres (com ho ha expressat Gaudí a la Sagrada Família) (Jr 17,7-8). Al mig del Paradís s'aixeca l'arbre de la vida, fecundat pels quatre rius, tot procurant la immortalitat d'Adam i Eva (la humanitat). A l'Apocalipsi se'ns diu: *el qui mengi de l'arbre de la vida (Crist) serà salvat*. L'altra arbre és l'arbre del bé i del mal (Jn 3,1-6). L'arbre de Jessé, pare de David, porta els reis i profetes de l'AT fins arribar a Jesús.

La CREU sobre el Gòlgota és com el nou arbre, imatge de l'arbre còsmic. Ens recorda l'arbre de la vida del Paradís (*alfa*) i la Jerusalem celeste (*omega*). Crist morint a l'arbre de la creu ens dona nova vida.

L'ESCALA és la que ens permet amb Crist pujar al Pare, ens introdueix al Regne. Jacob va tenir la visió i va veure com els àngels pujaven i baixaven (Gn 28,12; Jn 1,51). La COLUMNA i el PILAR ens recorden també l'arbre de la vida, com les columnes de Samsó (Subirats a l'escena de la flagel·lació ens ho recorda tot simbolitzant l'arbre de la creu i la resurrecció) (Jt 16,3) o el triomf del Fill de l'Home (Mt 24,29-31). Les pedres de l'ALTAR, com els megalits, fan referència a temes solars o de fecunditat, perquè en fixar l'ànima dels morts permeten la seva ascensió. Recordem Bethel (Gn 35,6-8) o el cas de l'altar amb el sacerdot Aaró (Gn 38) o Melquisedec (Gn 14,17).

El TRON de Déu, la càtedra, el bastó i el ceptre són símbols del poder suprem, i de tots aquells que tenen autoritat terrestre o celeste (Ap 4,2; 5,13; 7,9ss).

El CEPTRE és el bastó d'autoritat d'origen celestial (com l'àngel de l'Anunciació). El bàcul té més la funció pastoral del bisbe, recordant la gaiata dels pastors. El globus rodó representa el món i la sobirania universal del Senyor del cel i de la terra.

El TEMPLE sorgeix de la intersecció de la cúpula celestial amb el quadrat terrenal o la creu (de forma grega o llatina), amb els quatre punts cardinals. El temple és lloc circumscrit i sagrat. Resumeix el centre del món, l'*omphalos* grec l'eix, la creu. Es construeix vers l'orient (sortida del sol). L'ALTAR amb els seus quatre costats ens recorda el cosmos, el Paradís (Gn 3,8) i la Jerusalem celeste (Ap 21). El mateix es podria dir del TABERNACLE o tenda de la reunió (Ex 26) i l'ARCA DE L'ALIANÇA, (que manifesta la presència de Déu enmig del poble) (Gn 25,10).

Finalment l'home és com un MICROCOSMOS perquè amb els braços oberts s'assembla a una creu enmig del cercle. És imatge de la superposició del quadrat i el cercle (cos i esperit). Jesucrist, és el nou temple, l'Emmanuel (Jn 2,13-21), la pedra angular (Ef 2,12 i 1Pe 2,5). Nosaltres som les pedres vives, temples vius de l'Esperit Sant (1Co 6,19). A partir de Jesús, Senyor i Messies, ja no cal ni temple, ni sacrifici, ni existeix un espai sagrat. Tota la creació és l'àmbit on tota la humanitat canta al creador.